

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОЗАБЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ОРГАНІВ ДПУ УСРР

Виконання будь-яким державним органом, покладених на нього законодавством повноважень, значною мірою, залежить від стану фінансування його діяльності. Стабільне бюджетне фінансування державних органів створює відповідні матеріально-технічні умови для їх ефективного функціонування і є запорукою вчасного і якісного здійснення державними структурами своїх функцій. Натомість, відсутність або неповний характер бюджетного фінансування, недостатність коштів для оплати праці співробітників, для здійснення організаційних та інших заходів, породжують різноманітні проблеми у їхній діяльності. Особливо важливе значення має фінансування правоохоронних органів та спецслужб, оскільки саме на ці державні структури покладається підтримання правопорядку та забезпечення державної безпеки.

При цьому, як показує вітчизняний історико-правовий досвід 20-30-х рр. ХХ ст., якщо існують проблеми централізованого бюджетного фінансування цих органів, завжди знаходяться шляхи їх додаткового позабюджетного фінансування. Система позабюджетного фінансування, як правило, формується у період економічної кризи, коли держава не в змозі повною мірою забезпечувати потреби державних органів у коштах.

Так, характеризуючи період 20-30-х рр. ХХ ст. можна виділити декілька основних джерел позабюджетного фінансування органів державної безпеки Радянської України і констатувати, що вони найбільш активно використовувались саме у часи соціально-економічних перетворень, коли мали місце економічні негаразди і загострювались проблеми фінансового забезпечення функціонування всього державного апарату.

Насамперед, органам державної безпеки було надано дозвіл на створення і функціонування підсобних підприємств, які могли займатись як торгівельною, так і виробничою діяльністю. При цьому, слід відзначити, що мережа таких підприємств була створена на початку 20-х рр. із запровадженням непу, дещо скоротилась у середині 20-х рр., і знову збільшилась на початку 30-х рр., коли розпочалась примусова, насильницька колективізація. Загальний прибуток від підсобних підприємств ДПУ УСРР тільки у 1933 р. склав 2 млн. 774 тис. крб. [1, с. 205].

При цьому, у 30-ті рр. при місцевих органах ДПУ крім виробничих і торгівельних підприємств організовувались радгоспи, інші господарства, а також трудові комуни. Можна припустити, що частина цих підприємств і господарств, не перебувала на централізованому обліку в ДПУ УСРР, і кошти, які від них надходили, могли безконтрольно використовуватись керівниками місцевого апарату органів державної безпеки.

Для усунення цих негараздів на підставі наказів ОДПУ № 6 і № 11 1934 р. було видано наказ ДПУ УСРР № 44 від 25 січня 1934 р. “Про ліквідацію підсобних підприємств”. Ним начальники облвідділів ДПУ УСРР зобов’язувались ліквідувати всі підприємства, перераховані у наказах ОДПУ і директиві ДПУ УСРР № 460580 від 25 січня 1934 р. Заборонялось також органам ДПУ організувати у майбутньому будь-які виробничі або торгівельні підприємства, радгоспи або інші господарства. Існуючу мережу господарств пропонувалось переглянути, залишивши лише ті, які забезпечують виключно потреби даного органу ДПУ. Без відома ДПУ УСРР не можна було створювати трудові комуни, а ті, які існували, мали бути ліквідовані до 1 лютого 1934 р. За невиконання даних норм встановлювалась позасудова відповідальність, справи щодо обвинувачених осіб передавались на розгляд Колегії ДПУ УСРР [2, арк. 32].

Іншим джерелом позабюджетного надходження коштів до ДПУ УСРР була діяльність фельд’єгерського зв’язку. Фельд’єгерський корпус (далі – ФК) ДПУ УСРР займав особливе становище в системі спеціалізованих органів ДПУ. Він мав монопольне право на перевідправлення таємної кореспонденції. Крім цього, фельд’єгеря та фельдегерські команди місцевих територіальних органів ДПУ УСРР використовувались також для охорони кредитно-фінансових установ, інкасації грошей і цінностей.

Користування послугами фельдзв’язку було платним і юридично фіксувалось у щорічних спеціальних угодах, які укладались ФК ДПУ УСРР з відповідними партійними і державними органами та установами.

Прикладом є договір про перевідправлення таємної та терміново-таємної кореспонденції укладений 1 січня 1929 р. між ФК ДПУ УСРР і Верховним судом УСРР. Він був виконаний на бланку стандартного зразка і складався з 11 параграфів. Дія договору вважалась безстроковою і могла бути припинена за заявою однієї зі сторін з повідомленням за два тижні.

ФК ДПУ УСРР зобов’язувався за дорученням Верховного суду УСРР здійснювати доставку в межах СРСР лише тієї секретної та терміново-секретної кореспонденції, яка адресувалась в міста та пункти, які обслуговувались фельдзв’язком ОДПУ. Перелік таких пунктів щорічно доводився ФК ОДПУ до відома своїх місцевих органів і зацікавлених відомств.

Кореспонденція, яка планувалась до відправлення мала бути належним чином опечатана, її прийняття і здача відбувались за відповідним описом або по розносній книзі, яка підписувалась сторонами. З моменту прийняття кореспонденції повна матеріальна відповідальність за її збереження і своєчасну доставку, за виключенням стихійного лиха і дії непереборної сили, покладалась на ФК ДПУ.

Договір передбачав можливість відправки кореспонденції нарочним фельд’єгерем, однак в цьому випадку вага вантажної кореспонденції на нього не могла перевищувати 16 кг. Відрядження нарочного фельд’єгеря з секретною кореспонденцією у межах маршрутів Харківського округу

оплачувалось по 25 карб., а за межі округу по 50 карб. за кожний окремий пункт призначення.

Оплата послуг фельдзв'язку здійснювалась диференційовано в залежності від категорії та виду кореспонденції. Наприклад, за пакети вагою до 400 гр. літери "В" (таємно) Верховний суд УСРР мав сплачувати 30 коп., літери "А" – (таємно–терміново) – 40 коп., серії "К" (цілком таємно–терміново під власноручний розпис адресата з поверненням конверта) – 50 коп. За пакети літери "В", "А" і "К" вагою від 400 гр. до 16 кг, які вважались вантажною кореспонденцією, потрібно було сплатити 12, 16 і 20 карб. відповідно [3, арк. арк. 21-22].

Загалом діяльність ФК ДПУ УСРР була важливим джерелом надходження позабюджетних коштів. Наприклад, тільки за 1932-1933 рр. чистий прибуток фельдзв'язку ДПУ УСРР склав більше 21 млн. крб. [1, с. 154].

Таким чином, основними джерелами позабюджетного фінансування органів ДПУ УСРР були кошти, які, по-перше, надходили від спеціально створених при них підсобних підприємств, господарств і трудових комун і, по-друге, кошти, які перераховувались іншими державними органами і установами на рахунок ДПУ за користування послугами фельд'єгерського зв'язку. При цьому, позабюджетне фінансування вважалось не основним, а додатковим джерелом коштів для органів державної безпеки і об'єктивно не могло замінити стабільного бюджетного фінансування. Крім цього, виконання органами державної безпеки не властивих їм функцій, участь у комерційних відносинах, створювали сприятливі умови для різноманітних фінансових зловживань і правопорушень.

Література

1. Окіпнюк, В. Т. Державне політичне управління УСРР (1922–1934): історико-юридичний аналіз [Текст] / В. Т. Окіпнюк. – К. : НА СБУ, 2002. – 290 с.
2. Галузевий державний архів СБ України. – Ф.9. – Спр. 667.
3. ЦДАВО України. – Ф.24. – Оп. 13. – Спр.53.

Окіпнюк, В.Т. Правове регулювання позабюджетного фінансування органів ДПУ УСРР [Текст] / В.Т. Окіпнюк // Актуальні проблеми правового регулювання фінансово-кредитних відносин в умовах кризи: практика правозастосування і шляхи її вдосконалення: зб. тез доповідей за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (4-5 червня 2010 р., м. Суми). – Суми: УАБС НБУ, 2010. - С. 62-65.